

УДК 012Коп+016:[929Коп+01(092)](477)(045)

Маргарита Кривенко,
кандидатка історичних наук,
завідувачка відділу європейської книги XIX—XX ст.
ЛННБ України ім. В. Стефаника,
e-mail: kryvenko_margaret@ukr.net

**Новаторський підхід до жанру біобібліографії:
зі спогадів про Нонну Копистянську (1924—2013)
(до 100-річчя від дня народження)
Ще більшою Радістю від здобування знань
є Радість мати тих, кому їх можна передати.
Нонна Копистянська**

Спогади, якими хочу поділитися, і досі викликають подвійне почуття, в яких "радість і смуток переплелись". Ці особливі емоції переполювали мене й 10 років тому, коли уклала біобібліографічний покажчик заслуженої професорки Львівського національного університету імені Івана Франка, докторки філологічних наук Нонни Копистянської за останній період її життя та діяльності, опублікований 2014 р. у збірнику на пошану пам'яті вченої¹. Сьогодні думками повертаюсь у ті далекі часи, коли ми разом працювали над першими книжками, присвяченими вченій-літературознавиці, — її бібліографічними персоналіями, підготовленими та виданими до ювілеїв Нонни Хомівни у 1999 і 2004 рр.². Саме тоді я мала змогу ближче запізнатися з цією

інтелігентною жінкою (доти знала її лише як викладачку зарубіжної літератури ЛНУ ім. Івана Франка). У той період я мала щасливу нагоду спостерігати за масштабністю та глибиною мислення Н. Копистянської, її науковою далекоглядністю, тактовністю й компетентністю, умінням не лише привертати увагу до важливих наукових питань літературознавства, а й захочувати інших творчо підходити до їх дослідження й розуміння, а отже використовувати набуте та намагатися висловити власну думку. Ця співпраця суттєво вплинула на моє бібліографічно-професійне становлення та стала стимулом до роздумів і висновків щодо ролі бібліографічного покажчика у формуванні інформаційних ресурсів, його функціональних можливостей та вдосконалення структури таких видань. Для мене це був час творчих пошуків та експериментів.

Утім, — ab ovo — від початку й за порядком.

Спогади ведуть на вул. Мулярську, 2а у відділ літератури іноземними мовами Львівської обласної універсальної наукової бібліотеки, де у середині 1990-х рр. я працювала бібліографом. Фахівці відділу готували бібліографічний покажчик³ довголітнього директора цієї установи Івана Лозинського (1927—1992), якого вже не було серед нас. Нонна Хомівна долучилася спогадами про колегу, з яким вони добре знали ще з часів аспірантури — були аспірантами проф. Іларіона Свенціцького. Саме тоді з ініціативи Н. Копистянської наступною у плані іноземної книгозбірні стала підготовка бібліографічної персоналії вченої як постійного учасника різних заходів у бібліотеці: лекцій, вечорів, виступів, до участі в яких Нонна Хомівна радо відгукувалася на запрошення І. Лозинського.

¹ "Оставлю Вам свої діла...". Нонна Копистянська : бібліогр. покажч. (2004—2014) / [уклад. Маргарита Кривенко]. *Диалогічні обертони : наук. зб. на пошану пам'яті проф. Н. Копистянської* / НАН України, Ін-т І. Франка ; наук. ред. С. Маценка ; відп. ред. О. Левицька. Львів, 2014. С. 361—396. (Серія "Літературознавчі обрії" ; вип. 19).

² Див.: Нонна Копистянська : біобібліогр. покажч. / уклад. М. Кривенко ; Львів. держ. обл. універс. наук. б-ка, відділ л-ри іноз. мовами. Львів, 1999. 107 с. : іл. (Науковці Львівщини). Нонна Копистянська : біобібліогр. покажч. / М-во освіти і науки України, Львів. нац. ун-т ім. І. Франка ; [уклад. Маргарита Кривенко]. Львів : Видавн. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2004. 229, [2] с. : іл. (Українська біобібліографія. Нова серія ; чис. 15 : Біобібліографія вчених університету).

³ Іван Лозинський (1927—1992) : бібліогр. покажч. / Львів. держ. обл. універс. наук. б-ка, відділ л-ри інозем. мовами ; упоряд. М. Кривенко. Львів, 1997. 67, [1] с. (Науковці Львівщини).

Н. Копистянська та І. Лозинський
із професором І. Свенціцьким (zbruch.eu/node/21924)

Від початку спільної роботи ми зійшлися з Нонною Хомівною на думці, що в сучасному інформаційному просторі бібліографія теж потребує поступу, нових ідей і методик. Нас об'єднало бажання створити біобібліографічне видання нового покоління — більш досконале та емоційно виразне (відомо, що інтелектуальна пам'ять людини значно слабша за емоційну), здатного зацікавити сучасного користувача, який у своїх інформаційних потребах і можливостях суттєво різниться від попередників. Вузькі межі та академічні вимоги до персональних покажчиків, сухість викладу документів і фактів перешкоджали ефективному сприйняттю поданої в них інформації. Досі традиційний тип покажчика обмежувався вступною статтею, що окреслювала життєвий і творчий шлях особи, статтею "Від укладача", бібліографією творчого доробку персони-об'єкта та літератури про неї, допоміжним апаратом у формі одного-двох покажчиків і, у кращому разі, фотографією особи на фронтиспісі.

Маючи певний досвід, кожна у своїй сфері діяльності, ми з Нонною Хомівною захопилися новою ідеєю та з натхненням і піднесенням взялися за реалізацію проекту: почали шукати шляхи до збагачення змісту, урізноманітнення структури, розширення функціональності біобібліографічного посібника, який не обмежувався б суто інформаційною функцією. Слід зазначити, що під впливом проф. Нонни Копистянської — відомого генолога й досвідченого педагога — ми стали розглядати бібліографічну персоналію як жанрову композицію, а отже, спробували довести, що з покажчиком користувач також здобуває стартовий майданчик для подальших наукових досліджень (узагальнень) не лише персоналій, а й галузей знань.

Суть нашого задуму ґрунтувалася на певних принципах. Бібліографія в біобібліографічному покажчику — це, без сумніву, основний (домінантний), але лише складник у загальній його стилістиці. Водночас за кожною бібліографічною

позицією криється певний етап життя людини чи момент її творчого пошуку. Осмислити цю бібліографічну інформацію, як і розкрити всі сторони життя й діяльності персони, допомагають інші частини видання: текстова, допоміжні покажчики-ключі, ілюстрації тощо. Інтегрування в нього різножанрових елементів (літературних творів об'єкта персоналії, спогадів колег, генеалогічного древа, інтерв'ю, епістолярних матеріалів тощо), окрім традиційних (передмов, наукових статей), нагадує мозаїчне полотно, на якому, залежно від правильності й доцільності добору кожного елемента, створюється цілісна картина. Заздалегідь продумані роль і функція кожного елемента, їх логічне поєднання та взаємозв'язок надають виданню належного спрямування й гармонійності; роблять бібліографічну персоналію цікавою, інформаційно та емоційно насиченою; дають змогу різнобічно й повно висвітлити творчий доробок і досягнення особи, якій присвячено посібник.

За такого творчого підходу персональні покажчики набувають оригінальних рис та увиразнюють індивідуальність персони-об'єкта. Такі видання певною мірою непередбачувані, а отже загострюють увагу користувачів і заохочують інтерес до змісту.

Отже, чим відрізняється бібліографічна персоналія проф. Н. Копистянської — "зразковий, новаторський покажчик" (за оцінкою проф. Івана Денисюка)⁴ — від попередніх видань?

Біобібліографія зазвичай розпочинається з біографічної довідки у формі стандартних рядків-фактів із життя та діяльності особистості. Та й вступні статті, якими б ґрунтовними не були, у жодному разі не замінять істинного авторського бачення прожитого та створеного особою, бо подані крізь призму чужого "я", чужого суб'єктивного сприйняття й аналізу. Завдяки цьому введення в персональний покажчик вченої її оповіді "*Моє життя в спогадах і роздумах*" — *своєрідної документальної мемуаристики* дало змогу перегорнути найбільш пам'ятні сторінки життя, поділитися власними міркуваннями, уподобаннями, надати оцінку окремим подіям, згадати людей, з якими пов'язала доля, зокрема вчителів І. Свенціцького та О. Чичеріна. "Сповідь героїні книжки", — наголошує проф. І. Денисюк, — це цікавий образ часу, а на тлі його — еволюція вченого й педагога"⁵.

⁴ Денисюк І. Актуальні проблеми вивчення генології. *Слово і Час*. 2006. № 7. С. 68—71. Рец. на кн.: Копистянська Н. Х. Жанр, жанрова система у просторі літературознавства : монографія. Львів : ПЛІС, 2005. С. 68.

⁵ Там само.

Понад 50 років віддала Н. Копистянська викладацькій роботі у вищій школі. Бібліографія наукового доробку вченої не відтворює реальної картини її педагогічної діяльності, й лише **"щирі образки-медальйони"** — *есе колег та учнів про Нонну Хомівну*⁶ (за висловлюванням І. Денисюка)⁶, об'єднані цікавою назвою **"Серйозно і не-серйозно про закони генології та їх відкривача: Слово про Людину, Жінку, Педагога, Вчену..."**, допомагають розкрити особливості діяльності талановитого педагога, яка виховала цілу плеяду послідовників і створила власну наукову школу. Слід додати, що у цьому разі також використано її епістолярну спадщину, адже частину висловлювань і міркувань запозичено з розлогої кореспонденції дослідниці.

Віхи тривалої та плідної наукової ниви Н. Копистянської віддзеркалено у бібліографічному реєстрі її праць і численних виступів на різноманітних форумах. Створення й уведення у бібліографічну персоналію проф. Н. Копистянської **предметного покажчика її різножанрового та багатомовного доробку** стало ще одним нововведенням у таких виданнях. Цей крок зумовлено потребою надати читачеві своєрідний ключ чи навігатор, аби швидко й легко орієнтуватися в непростих для сприйняття матеріалах з історії зарубіжних літератур (передусім слов'янських), теорії літератури, особливо генології, художнього часу та простору, що є доміантними науковими інтересами вченої-теоретика. А розлогий перелік наукових конференцій, семінарів, конгресів (більшість з яких — міжнародні), в яких брала участь Н. Копистянська, розкриває ще одну характерну рису її наукової біографії.

Окремої уваги варте **художнє оформлення книги**. Теплий колір обкладинки налаштовує читача на відповідний настрій, а вдале поетичне "вплетіння" в покажчик чималої кількості світлин із різних періодів навчання, праці на кафедрі зарубіжної літератури Львівського університету імені Івана Франка, "де Нонна Хомівна... у колі великих, у гроні "львівських характерників" — її вчителів..." (І. Денисюк)⁷, спілкування з відомими вченими багатьох країн допомогло оживити текст і збагатити функціональність персоналії.

Є ще кілька вартих уваги аспектів, що позитивно вирізняють друге, значно доповнене й перероблене, видання покажчика.

Професор Н. Копистянська належала до тих дослідників, чий науковий доробок обов'язково

спричиняє реакцію: з'являються відгуки й рецензії, на їхні праці покликаються, цитують. Тому для увиразнення та статистичного унаочнення наукової діяльності вченої, вперше (що вважаємо своєрідним новаторством у виданнях, які того часу побачили світ на Львівщині) створено **"Покажчик посилань на праці Н. Копистянської"**. Як важливий складник допоміжного апарату до розділу "Література про Н. Копистянську" він дає змогу визначити праці дослідниці, порушені нею проблеми, які вважали актуальними та вартими уваги; характеризує не лише вчену, а й епоху в науці, тенденції доби; відповідає на запитання щодо зацікавлень, полеміки й новаторства.

Інноваційним підходом до репрезентації особистості стало введення в біобібліографічний довідник **"Покажчика видань з дарчими написами у бібліотеці Н. Копистянської"**, що охоплює майже 190 видань з автографами людей, пов'язаних із Нонною Хомівною. Це зразки малого жанру, форма та зміст яких містить чимало цікавих деталей із життя й творчості авторів та адресата і свідчать про їхні відносини. Окрім того, як зазначає рецензент другого видання бібліографічної персоналії Н. Копистянської, проф. Л. Сенік, "ілюструють надзвичайно широкі культурно-наукові зв'язки вченої з письменниками, науковцями, відомими діячами науки і культури".

Проаналізувати всі інскрипти в одному повідомленні, підготовленому з нагоди 80-річчя від дня народження Н. Копистянської та опублікованому в науковому збірнику "Проблеми слов'янознавства" (2004, вип. 54⁸), неможливо. Тому ми зупинилися на розгляді однієї з найважливіших тематичних ліній у науковій діяльності автора персоналії — ольбрахтознавчій як такій, що допомагає реконструювати входження вченої у велику науку, розкрити характер її наукових пошуків, спілкувань, співпраці. Нонна Хомівна часто перечитувала цю публікацію, особливо останніми роками життя, тому її передрук під назвою **"Дарчі написи на книжках у приватній бібліотеці Нонни Копистянської"** вміщено у мемуарно-ювілейному виданні⁹.

⁶ Денисюк І. Актуальні проблеми вивчення генології. *Слово і Час*. 2006. № 7. С. 68—71. Рец. на кн.: Копистянська Н. Х. Жанр, жанрова система у просторі літературознавства : монографія. Львів : ПЛІС, 2005. С. 68.

⁷ Там само.

⁸ Кривенко М. Нонна Копистянська у колі вчителів та учнів, колег і друзів: до 80-річчя від дня народження. *Проблеми слов'янознавства* : зб. наук. праць. Львів : ЛНУ ім. Івана Франка, 2004. Вип. 54. С. 249—254.

⁹ Кривенко М. Дарчі написи на книжках у приватній бібліотеці Нонни Копистянської. *Діалогічні обертони* : наук. зб. на пошану пам'яті проф. Н. Копистянської / НАН України, Ін-т І. Франка ; наук. ред. С. Маценка ; відп. ред. О. Левицька. Львів, 2014. С. 398—404. (Серія "Літературознавчі обрії" ; вип. 19). Передрук ст.: Кривенко Маргарита. Нонна Копистянська у колі вчителів та учнів, колег і друзів: до 80-річчя від дня народження. *Проблеми слов'янознавства*. 2004. Вип. 54. С. 249—254.

Урочиста академія з нагоди 85-річчя від дня народження Нонни Копистянської (zbruch.eu/node/21924)

Завдяки інноваційному підходу було створено нестандартний, нетрадиційний, певною мірою новаторський бібліографічний посібник, в якому вдалося повніше розкрити непересічну особистість автора персоналії та її багатогранну діяльність і, що не менш важливо, досягнути відчуття безпосереднього спілкування з вченою.

Та був ще один спільний з Нонною Хомівною науковий, на мою думку, революційний, проект, про який мало хто знає, хоча він вартий окремої уваги. Для введення в науково-культурний обіг порушеної проблематики, а також з огляду на розроблену методологію й результати спільної праці, ми планували підготувати та захистити під науковим керівництвом проф. Копистянської мою дисертацію "Різновиди і функції жанру бібліографічного покажчика в літературознавстві" (Нонна Хомівна вміла лаконічно та нетривіально формулювати назви). Утім, здійснити задумане не вдалося через зміну мого місця роботи та брак часу на позапланову роботу. Водночас на матеріалах, пов'язаних із написанням цієї роботи (чернетках із виробленою програмою дій і складеним проспектом, планах і звітах про виконане, опублікованих статтях та виступах на конференціях), лежить відбиток особистості Нонни Хомівни як "генератора ідей" (за висловом колеги по кафедрі Г. Рубанової¹⁰), якій були притаманні наукова звитяга, своєрідний авантюризм, що породжує експеримент, стимул до дії та рух вперед.

Я щиро й глибоко захоплена цією розумною, сильною та водночас вразливою жінкою; талановитим і відданим науці дослідником. Нонна Хомівна вважала себе щасливою, адже присвятила життя улюбленій справі; доля та наука звели її з багатьма цікавими людьми, спілкування з якими духовно збагачувало; створила власну літературознавчу школу; подбала про спадкоємців у науці. Вона, як і її вірний супутник життя, чоловік Роман Степанович, належала до людей, у товаристві й оселі яких відчувалось життя у всій його повноті: затишок, увага, розуміння, порада, допомога... З часом приходять усвідомлення глибини життєвого кредо Н. Копистянської: результативність написання наукової роботи залежить не так від прагматичного пошуку потрібних матеріалів, як від людей, знайомство з якими залишає вагомий відбиток не лише на професійній кар'єрі, а й на подальшому житті.

І насамкінець. До написання незабутніх спогадів про той цікавий, насичений творчістю період мене спонукала остання наша з Нонною Хомівною розмова та прощання. Це було 24 березня 2013 р., за два тижні до того, як вона відійшла у вічність. Зазвичай багато говорила я: розповідала про справи на роботі, сім'ю тощо. Проте того разу сталося навпаки: хоча було важко, більше говорила вона, постійно повторюючи слова "душа", "світло", "бути разом", "легко", "не зачиняти". Вочевидь, відчуваючи, що бачимось востаннє, Нонна Хомівна намагалася передати стан своєї душі та наголосити, що жити потрібно з легкістю і світлом у серці, як це робила вона. Коли я виходила з квартири, то навздогін кілька разів почула: "Пам'ятай мене..."

Я пам'ятаю...

Ми пам'ятаємо... Про це свідчать, зокрема, численні публікації, присвячені проф. Н. Копистянській із покликаннями на її праці, вибрана бібліографія яких за період 2014—2024 рр. буде підготовлена в межах заходів із нагоди 100-річчя від дня народження вченої.

Надійшла до редакції 18 січня 2024 року

¹⁰ Нонна Копистянська : біобібліогр. покажч. / уклад. М. Кривенко ; Львів. держ. обл. універс. наук. б-ка, відділ л-ри інозем. мовами. Львів, 1999. С. 44.